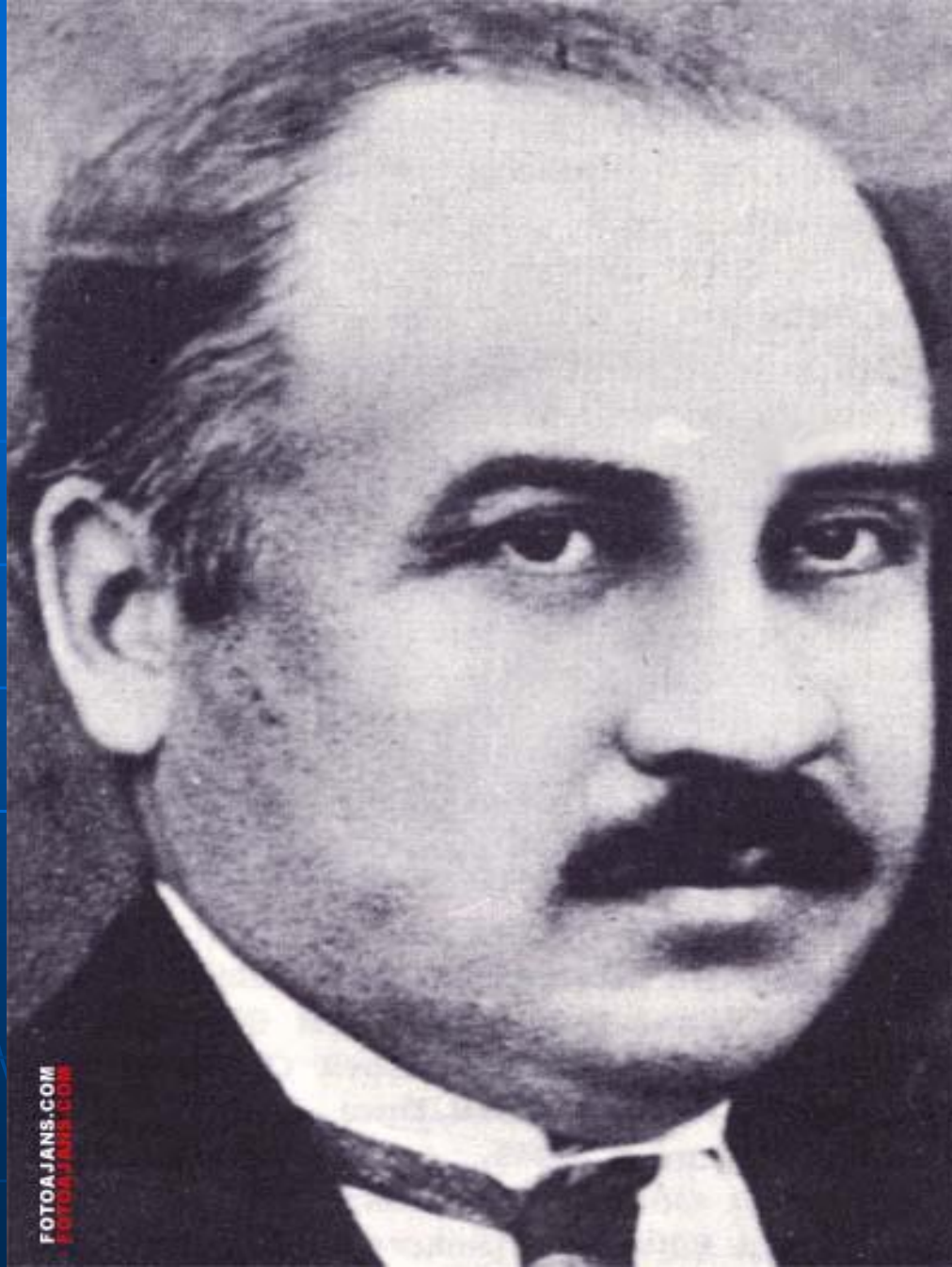

ZİYA GÖKALP
(1876-1924)

«*Bedenimin babası Ali Rıza Efendi, hislerimin Namık Kemal, fikirlerimin Ziya Gökalp'tir.*» M.K. Atatürk

“Ziya Gökalp, sosyoloji ilminin kurucusu olan “Durkheim”dan sonra en büyük sosyologdur. Yani bu ilmin istiklâline en çok çalışanlardan biridir. Gökalp’in milletlerarası bir şöhreti olmamasının sebebi eserlerinin Türkçe olmasıdır. Gökalp Türkçülük ve devletçiliğin de kurucularındandır. Gökalp Tanzimat hareketinden beri son en büyük şuur hamlemizdir. Yazık ki onu iyice tanımıyoruz. Birçok değerlerimizi tanımadığımız gibi.” İsmail Hakkı Baltacıoğlu

Cumhuriyete Katkı

- Kurtuluş savaşını veren kadronun yanında yer alır, yazılar yazar, kitaplar basar. İttihat ve Terakki Cemiyetinin ideoloğu olarak görülür.
- 1923'te milletvekili seçilerek Diyarbakır'dan Parlamenteoya girer.
- Gökalp, düşünce özgürlüğüne dönük çalışmalarıyla özellikle de laikliğe giden yolda yapılması gerekenlerle ilgili olarak önemli kararlar alınmasını sağlar.
- Anayasa Encümeninde çalıştığı yıllarda, **halkçılık, milliyetçilik, lâiklik** ilkelerini devlet siyasetine, kanunlarına ve sosyal hayata uyarlar.

Anadolu Türklüğü

- Bir imparatorluk yıkılmış ve aynı koşullar içinde yeni bir devlet kurulmuştur.
- Gökalp, Osmanlı-Türk ayrımını gündeme getirerek Türkler'in Osmanlı'dan ayrı ve farklı bir unsur olduğunu öne sürecektir.
- Böylece yeni kimlik Anadolu Türklüğü üzerine temellenecektir.

- Çağdaşlaşmanın nasıl olması gerektiği yolunda ortaya koyduğu formül ve getirdiği öneriler, Türk devriminin ideolojisiyle örtüşür.
- Gökalp'in düşünceleriyle Atatürk ilkeleri arasındaki tutarlılık, Gökalp'in "Türk devriminin ideoloğu" olarak görülmesine yol açmıştır.

- Ancak Gökalp'in Turancılık ile ilgili görüşleri Atatürk'ün ideolojisine ve devrimin niteliğine ters düşmektedir.

Turan: Türklerin Orta Asya'daki en eski yurtları

Turancılık: Dünyadaki bütün Türkleri tek bayrak, tek dil ve tek din (İslam) altında birleştirme ideali.

Sosyolojik Yaklaşımı

- Gökalp Türkiye'de toplumbilime, akademik bir çatı altında meşruiyet ve kurumsallık kazandırmıştır.
- Gökalp'in sosyolojik düşüncesi, pozitivist sosyolog olan Durkheim'in (1858-1917) etkisi altında gelişmiştir.
- Toplumun ihtiyaçlarını inceleyen ve değişen şartlarda yeni çareler arayan bir sosyologdur.

- Gökalp'in sosyolojik yöntemi, sosyal bilimlerin araştırma tekniklerini kullanan, **evrimci** bir zihniyetle kendi toplumunun gelişimini incelemeye yönelik bir yöntemdir.
- Sosyolojinin konusunu belirlerken öncelikle olayları üçe ayırır:
 - a) **uzvi** (organik) hayati olaylar
 - b) **ruhi** hayati olaylar
 - c) **içtimai** (toplumsal) hayati olaylar

- Gökalp'in amacı İmparatorluğu içine düştüğü sosyal ve siyasal bunalımdan kurtarmaktı.
- Bunun yolu **yeni bir ülkü** (ideal) ve **milliyetçilik bilincinin** uyandırılmasıydı.
- Ülkü ve milliyetçiliğin kurtuluş yolu olabilmesi için bilimsel temellere dayanması gerekirdi. İşte bu bilimsel dayanak sosyoloji olmalıydı.

- Gökalp'e göre **bir toplumun yönünü etkileyen şey o toplumun değerleri ve ülküleridir.** Ülküler toplumun özlemlerinin bir görüntüsüdür.
- Sorunların çözülebilmesi için toplumun içindeki özlemlerin neler olduğunu bulmak gerekmektedir.
- Toplumdaki aydınlara düşen görev, doğuş halindeki bir ulus toplumunda bilinçli olmayan bu özlemleri, bilinçli, tutarlı ve bütünlüklü ülküler haline getirmektir.

İlgilendiđi sosyolojik problemler

- Sosyal eylem
- Sosyal kurumlar
- Sosyal değişme
- Yabancılaşma
- Sosyal sapma
- Kültürel gelişme
- Kültürel asimilasyon vb

Milliyetçilik

- Gökalp'in üzerinde en çok durduğu mesele milliyetçiliktir. Ona göre, bütün toplumlar üç devreden geçer:
 1. **Kavim devresi**: Toplumsal bütünlük **dil ve ırk** birliği ile sağlanır. Ayrıca toplumda ortak adetler ve kurumlar vardır. Bu ortak noktalar bir kavmin diğerlerinden farkını belirler.
 2. **Ümmet devresi**: Toplumsal yapıya evrensel **dinler** egemen olur ve bu dinlerin etkileri altına giren kavimler kendilerine özgü nitelikleri kaybederler.

3. **Millet devresi**: Toplumlar kişiliklerine yeniden kavuşurlar. Bu kişiliğin oluşabilmesi için de toplumun kendi bünyesindeki değerlerin yüksek uygarlık düzeyinde yeniden örgütlenmesi gerekmektedir. Kültür ve medeniyet fikirlerinin uyanması şarttır.

- Bu aşamalara göre yaptığı tarihsel incelemelerinde Gökalp Türk toplumunu,
 - 1) İslam'dan önce Türkler (kavim devri)
 - 2) Osmanlı'da Türkler (ümme devri)
 - 3) Modern Türkiye (millet devri)

şeklinde ayırır.

- Gökalp'e göre Türkler henüz ikinci aşamadaydı ve onun çalışmalarının amacı Osmanlı Ümmetini Türk Milletine dönüştürmektir.

- Durkheim'in «kollektif bilinç» fikrinden yola çıkarak **ulusal bilinç** kavramını geliştirmiştir.
- Buna göre bir toplumun ulus olmasının birinci koşulu **ulusal bilincin gelişmesidir.**
- Ulusal bilincin yaratılmasının bir yolu, o sırada mevcut olan fikir akımlarının uyuşturulmasıdır. (*Türkleşmek, İslamlaşmak, Muasırlaşmak, 1918*)

- « O halde her birinin nüfuz dairelerini tayin ederek bu üç gayenin üçünü de kabul etmeliyiz. Daha doğrusu bunları bir ihtiyacın üç muhtelif noktadan görülmüş safhaları olduğunu anlayarak **muasır bir İslam Türklüğü** ibda etmeliyiz.»
(Türkleşmek, İslamlaşmak, Muasırlaşmak, 1918)

- Ulus olmanın ikinci yolu, Türk ulusal kültürünü (hars) geliştirmektir.
- Bunun için Türk dili, Türk estetiği, Türk ahlakı, Türk hukuku gibi konularda incelemeler yapmıştır.

Hars ve Medeniyet

- Türk sosyolojisine en büyük katkılarından biri **“hars ve medeniyet”** ya da **“kültür ve uygarlık”** ayrımıdır.
- ***“Bir medeniyet, müteaddit milletlerin müşterek malıdır. Çünkü her medeniyeti sahipleri olan müteaddit milletler, müşterek bir hayat yaşayarak, vücuda getirmişlerdir. Bu sebeple, her medeniyet, mutlaka, beynelmileldir. Fakat bir medeniyetin, her millette aldığı hususi şekilleri vardır ki, bunlara ‘hars’ adı verilir.”***

- Hars ile medeniyet arasındaki en büyük ortak nokta ikisinin de bütün toplumsal hayatları kapsamasıdır. Bunlar;
- 1) Dini hayat
- 2) Ahlaki hayat
- 3) Hukuki hayat
- 4) Muakalevi (Akli) hayat
- 5) Bedii hayat (Estetik ve Güzel Sanatlar)
- 6) İktisadi hayat
- 7) Lisani hayat
- 8) Fenni hayat (Bilim ve Teknik) olarak ayrılabilir.

Hars ve medeniyet arasındaki ayrımlar:

- 1-** Hars ulusaldır, medeniyet uluslararasıdır. Hars toplumsal hayatın sekiz alanında birden bir ulusun niteliklerini belirtir. Medeniyet ise bütün ulusların bu alanlardaki özelliklerini bir arada belirtir.
- 2-** Medeniyet yapaydır. Bireylerin iradi olarak yaptıkları davranışlar sonucunda ortaya çıkar. Hars ise doğaldır. Kendiliğinden ortaya çıkar.

3- Medeniyet, harstan doğar. Fakat bir medeniyetin fazla gelişmesi, bazen bir ulusun harsını bozar. O zaman dejenere uluslar ortaya çıkar.

4- Harsı kuvvetli, fakat medeniyeti zayıf bir ulusla, harsı bozulmuş fakat medeniyeti yüksek olan başka bir ulus, siyasal mücadeleye girince, harsı kuvvetli olan ulus daima galip gelir.

- Bir medeniyet ile hars bir arada yaşayabilir. Bir ulusun bunu başarması için harsını güçlendirmesi gerekmektedir.

*****Gökalp, Türk harsını Batı medeniyeti ile birleştirmek istemiştir.**

■ Gökalp'in Türkiye için önerdiği çözüm,

*** toplumsal yaşamın sekiz alanında akla, bilime ve tekniğe ilişkin olan yanları Batı'dan almak,

*** duyguya ve inanca bağlı olanları ise Türk tarihinin ve toplumunun derinliklerinden alarak geliştirmekti.

*****Gökalp'in bütün çabası, Batı uygarlığı içinde Türk toplumunun yeni bir ulusal bilinçle ve kendi kültürünü koruyarak yer almasını sağlamaktı.**

Çalışmaları

- Gökalp sosyolojisinin ikinci önemli deneme alanı Türk Medeniyeti Tarihidir. Yine Durkheim'dan esinlenerek eski Türklerde göçebelik ve töreler, dinin rolü, totemizm, Şamanizm, büyü, efsane, toy ve yağma, potlaç gelenekleri, aile yapısı ve çeşitleri gibi çok yönlü konuları ele alarak sosyolojimize zengin malzemeler kazandırmıştır.
- Etnoloji, folklor ve etnografya alanında da kalıcı nitelikte yol gösterici uygulamalı araştırmalar yapmıştır.

Geri Kalmışlığın Nedeni:

- “Müslümanlar geri kalmışlardır: çünkü a) Dünyanın koşullarının geliştirdiği çağdaş değişiklikleri hiçe saymışlardır; dinlerini bu yeni koşullar altında yeniden yorumlamaktan kaçınmışlardır; dinlerine çağdaş koşullar altında yeni anlamlar verememişlerdir. Batı uygarlığı, üstün bir uygarlık olarak ortaya çıktığı zaman Müslümanların gösterdiği taassubun altındaki neden de budur.

b) Müslümanlaşmış ulusların ulusal kültürleri üzerine kurulan ümmet uygarlığı hukuku.

İslam uygarlığı çağdaş uygarlık karşısında iflas edince, bu halklar ulusal kültürden yoksun yığınlar olarak ayakta duramamışlardır.

Kaynakça

- Nilüfer Akpınar, Türk Modernleşmesinde Ziya Gökalp'in Önemi.
- Aziz Şeker, Ziya Gökalp'in Sosyolojisi: Kültür, Medeniyet Ve Mefkûre.
- Emre Kongar, 1985. Toplumsal Değişme Kuramları ve Türkiye Gerçeği, Remzi Kitabevi Yayınları, İstanbul.
- Emre Kongar, 1993. Türk Toplum Bilimcileri 1, Remzi Kitabevi Yayınları, İstanbul.
- Ziya Gökalp, 1990. Türkçülüğün Esasları, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara.